

TANULÁS – IMPROVIZÁCIÓ – ALKOTÁS
Kreatív zenei műhely és innovatív szemléletű zeneelmélet-oktatás
az ELTE-n

Bevezetés

Napjainkban a zeneoktatás újfajta kihívásokkal szembesül a zeneiskoláktól az egyetemekig. Az oktatás körülményei jelentősen megváltoztak a 2019 végén elindult világjárvány, a Covid-19 következtében. Ezek a változások mind a tanulókat, mind az oktatókat újfajta tanulási-tanítási módszerek kialakítására ösztönözték, hogy a zeneoktatás a járvány okozta pszichés terhelés mellett is élményszerű és hatékony maradjon.

A pandémia sajátos helyzetet teremtett: a bevezetett intézkedések korlátozták az emberek szabadságát és társas kapcsolatait. A bezártság és a témával való folyamatos foglalkozás sokakat szorongóvá tett. Egyre több tanulmány foglalkozik a koronavírus betegség lelki hatásaival.¹ Az emberek többségének még nem alakultak ki azok az egyéni megküzdési stratégiái, melyek segítenek ezen időszak átvészelésében. Oktatói munkám során érdekes volt tapasztalni, hogy e stratégiák kialakításában komoly segítséget nyújthat a zeneoktatás is. Az elmúlt félévben olyan oktatási módszereket alkalmaztam, amelyek elősegítették a kreativitást, az önkifejezést és a véleménycserét, projektmunka keretében. Hallgatóim arról számoltak be, hogy az órák és az alkotás jó hatással volt rájuk, és sajnálták volna, ha az alkalmazott kreatív módszer megismerése nélkül teltek volna el egyetemi éveik. Nemcsak a jelenléti oktatásban, de a távollétiben is mindig várták a heti rendszeres találkozást. Az új célok kitűzése és megvalósítása sikerélményt adott számukra, amely növelte önbizalmukat. A kreatív alkotásban való elmélyedés pedig ellazító, nyugtató, feszültségoldó hatásúnak bizonyult.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a kurzus célja nem a zeneszerzés volt. Az alkalmazott módszereknek elsősorban bátorító, kreativitást serkentő és stílusismeret-bővítő jellegét emelném ki.

¹ Többek között az ELTE PPK Alváslaborja nemzetközi kutatócsoportjának nemrég közzétett tanulmánya: Péter Simon, B. Polner, N. Báthori, R. Sifuentes-Ortega, A. Van Roy, A. Albara Sáenz, A. Luque González, O. Benkirane, T. Nagy, P. Peigneux: „Home confinement during the COVID-19: day-to-day associations of sleep quality with rumination, psychotic-like experiences, and somatic symptoms”, in *Sleep* 10 February 2021

Jelen írásban ezt a tanulási-alkotási folyamatot és annak eredményeit szeretném bemutatni.

Az ELTE Művészetközvetítő és Zenei Intézete – csakúgy, mint a világ legtöbb egyetemi intézete és tanszéke – a Covid-19 járványhelyzet következtében a 2020/2021-es tanév első félévében túlnyomó részt ún. távolléti oktatásban működött. A tanulmány alapját képező 20. századi zeneelmélet kurzust hallgatóink a harmadik évben végzik el, az előző négy félév szolfézs-zeneelmélet tantárgyára építve. A tanárszakosok és a bachelor-képzésre járók együtt vesznek részt rajta.² A kurzus a 2020/2021-es tanév elején jelenléti oktatásban indulhatott el, de számolni kellett azzal a lehetőséggel, hogy néhány hónap után ismét távolléti oktatásra kényszerülünk.

Ezért olyan kreatív műhelyt terveztem erre a félévre, amelyben – ameddig lehetséges – a jelenléti oktatás minden előnyét maximálisan ki tudjuk használni, értve ezalatt elsősorban az élményszerzést és az egymástól tanulást. Haladási tervünket három részre osztottam:

1. *A tanulási folyamat*
2. *Az improvizáció*
3. *A kreatív alkotás.*

Arra törekedtem, hogy a fenti terv első két egysége mindenképpen megvalósulhasson még jelenléti keretek között.

Végül két hónapot, a szeptembert és az októbert tölthettük el az egyetem falai között aktívan. Sikerült megvalósítani a terv szerinti haladást: a több hetes tanulási folyamat után az utolsó, október 20-i órán sor kerülhetett az improvizációkra és azok megbeszélésére. A folyamatot záró kreatív alkotás a távolléti oktatás heteire maradt.

Az alábbiakban a három szakaszból álló folyamatot és annak eredményeit szeretném részletesen ismertetni.

² Jelenleg a két említett szak működik az intézetben: az osztatlan ötéves ének-zenetanári képzés (egy másik választott szakpárral) és a zenekultúra alapképzési szak. A kurzust megelőző négy félév során a következő területekkel ismerkedtek meg a hallgatók: barokk és bécsi klasszikus zeneelmélet, modális zeneelmélet, romantikus zeneelmélet, reneszánsz és barokk ellenpont.

1. A tanulási folyamat

A 6 hetes tanulási folyamat célja az volt, hogy a hallgatók megismerjék a 20. századi zene számos stílusjegyét, azonosítani és reprodukálni is tudják azokat, és fejlődjön a zenei fantáziájuk.

Ebben a szakaszban, mint tanár, elsősorban folyamatsegítőként vettem részt. A 90 perces órák több apró részből álltak: kiselőadásokkal kezdődtek és közös munkával folytatódtak. Háttéranyagként építettünk azokra az ismeretekre, élményekre, amelyeket más órákon szereztek a hallgatók. Ezekről rövid kiselőadások formájában készültek (pl. 20. századi zenei irányzatok), melyekhez főként Bartókhoz kötődő referátumok kapcsolódtak (Bartók: *Mikrokozmosz*, *Gyermek- és nőikarok*, a tengelyrendszer Bartók műveiben). Az óra további részében egy-egy új jelenséget figyeltünk és fejtettünk meg közösen, mindig konkrét zeneművekből kiindulva, azokat zongorázva, énekelve, meghallgatva. Ezeket különböző hangnemekben zongoráztuk, kottáztuk.

Megismerkedtünk többek között a 20. századi zene néhány jelentős irányzatával, zenei gondolkodásmódjával (dodekafónia, folklorizmus, neoklasszicizmus, aleatória).

Először egy szélesebb stíluskörből indultunk ki a 20. századi zene értelmezéséhez. A század zenei nyelvét előkészítő, megelőlegező Liszt Ferenc késői műveinek vizsgálata után (pl. egészhangú skála, hangnemnélküliség a *Via Crucis*-ban) Bartók Béla, Ligeti György, John Cage, majd Kocsár Miklós és Kurtág György műveivel foglalkoztunk.³ Fontosnak tartottam azt is, hogy évezredes közös magyar zenei örökségünk, a magyar népdal modern felhasználására minél több példát ismerhessenek meg a hallgatók, ezért főként magyar származású zeneszerzők műveiből válogattunk. Felelevenítettük az ún. bartóki hármas út gondolatát is.⁴ Ahol egyértelmű volt a népdal-ihletés, ott megvizsgáltuk, hogyan irányíthatja a formát a népdal szerkezete régi és új stílusú népdal esetén, valamint azt, hogyan lehet a népzenei gyökerek felhasználásával, ugyanakkor korszerű, modern anyaggal megtölteni ezt a

³ Például: Ligeti György: *Continuum*, Kocsár Miklós: *Tizenöt kis zongoradarab*, Kurtág György: *Álmodozás*.

⁴ Bartók háromféleképpen használta fel a magyar népdalt műveiben: az első, amikor egy eredeti népdalhoz ír kíséretet, vagy azt mottóként szerepelteti (pl. a *Húsz magyar népdal*, a második, amikor népdalszerű dallamot ír és aköré komponál (pl. *A kékszakállú herceg vára* kezdete), a harmadik út pedig az, amikor nincs sem konkrét népdal, sem népdalszerű dallam a zeneműben, de mégis érezhető benne a népdal atmoszférája, hatása (pl. *Allegro barbaro*).

formát. A művek feltárásakor a frontális munka mellett kooperatív módon, párban van kisebb csoportokban is dolgoztunk.

Mindezek után két általánosan ismert sorozatra koncentráltunk részletesebben: Bartók *Mikrokozmoszára* és Ligeti *Musica ricercata*-jára. Kiválasztottunk belőlük néhány darabot, melyeket nemcsak zeneelméleti szempontból elemeztünk, hanem beszélgettünk a zeneszerzői oldalról is: Mit akarhatott közölni a zeneszerző? Milyen hatást ért el a hallgatóban? Ötleteket, mintákat gyűjtöttünk a későbbi improvizációhoz (néhány példa az átvett zeneművek közül: *Mikrokozmosz* III. 94. Hol volt, hol nem volt..., IV. 103. Moll és dúr, V. 125. Csónakázás, *Musica ricercata* 1-4.). A *Musica ricercata* sorozat alapján végigjártuk az utat Ligetivel, hogyan lehet 1, 2, 3 ... hangból zenét írni.

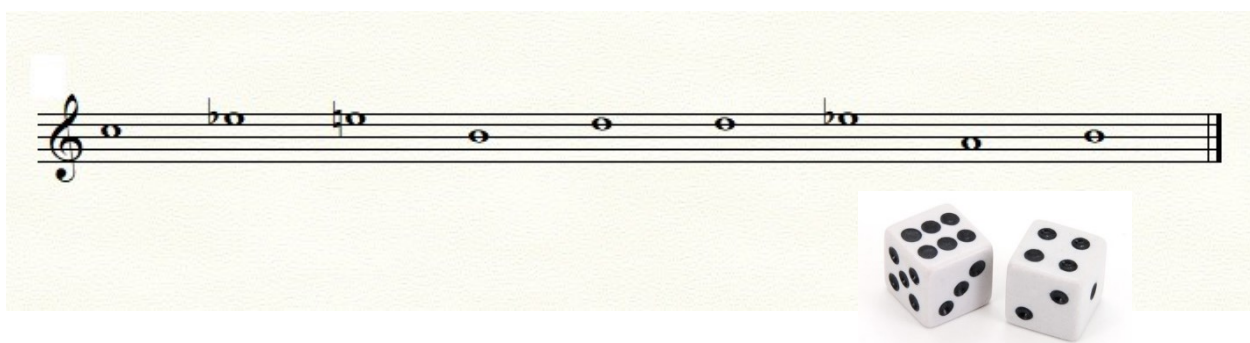
Végül, a tanulási folyamat zárásaként összegyűjtöttük a 20. századi zene néhány stílusjegyét (Bartók és Ligeti műveinek tükrében):

- népdalszerű formálás (négysorosság, kupolás újstílusú vagy ereszkedő régi stílusú dallamvonal, kvintváltás stb.)
- bitonalitás
- tengelyrendszer
- funkciók, hangsorok és színezetek ütköztetése (pl. domináns és tonika funkció, dúr és moll akkord, pentatónia és diatónia)
- Alfa-típusú akkordok többféle megvilágításban (dúr-moll akkord, a szűkített oktáv jelenléte, tengelyütközés)
- modellskálák
- kvartakkordok
- clusterek, disszonanciák
- rendhagyó előjegyzés
- hagyományos formák továbbélése (pl. ABA forma)
- régi korok szerkesztési technikáinak továbbélése (pl. imitáció, fugato, stretta, hemiola)
- időkezelés, a szünet szerepe

2. Az improvizáció

Miután a hallgatóknak kialakult a képe, tudása a 20. századi zenéről (és azon belül Bartók és Ligeti stílusáról), következhetett az izgalmas, kreatív szakasz: az improvizáció, a megszerzett tudás gyakorlati felhasználása.

Előkészítésként az óra elején játékos *kreatív zenei gyakorlat*ot végeztünk közösen az aleatorikus komponálás szemléltetésére.⁵ Kiválasztottunk 12 egymást követő félhangot a zongorán, mindegyikük egy számot jelölt növekvő sorrendben 1-12-ig. Felváltva dobunk egy és két dobókockával. A kapott számnak megfelelő hangot megkerestük a zongorán, kimondtuk a nevét, majd meg is szólaltattuk. Kilencen voltunk jelen, így kilenc hangból állt a "dobókocka-témánk". Nem volt könnyű visszaemlékezni rá, de mindenki megpróbálta emlékezetből eljátszani.⁶ Ez a téma lett az egyik kreatív feladat alapja. Érdekessége, hogy hangkészlete szinte teljesen megegyezik Bartók *Kánon* című kórusműve második motívumával.

1. kotta: a "dobókocka-téma"⁷

Con moto ♩ = 132
mf

 The image shows a musical score for two staves. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. Both staves have a key signature of one flat and a 3/8 time signature. The tempo is marked 'Con moto' with a quarter note equal to 132 beats per minute. The dynamics are marked 'mf'. The lyrics are: 'Meg - ha - lok Csur - gó - ért, De nem a vá - rá - ért,'. A blue oval highlights a specific melodic phrase in the top staff, which corresponds to the 'dice theme' mentioned in the text.

2. kotta: Bartók Béla: *Kánon* (Gyermekek- és nőikarok) – részlet

⁵ A kreatív zenei gyakorlatok Sárosi László zeneszerző nevéhez fűződnek. A róla elnevezett Sárosi-módszer a 20. századi zenét szeretné közelebb vinni a hallgatósághoz kreatív zenei gyakorlataival. Ezek a csoportos zenei gyakorlatok játékosan fejlesztik a zenei fantáziát, a zenei készségeket, a koncentrációt, a figyelmet. Felfedeztetik a zene kifejezőeszközeit és közösségépítő hatásúak. Szabadon alakíthatóak az adott csoport szükséglete, tudásszintje szerint. Mára Magyarország számos általános iskolájában, gimnáziumában és egyetemén alkalmazzák a kreatív zenei gyakorlatokat. Lásd: Sárosi László: *Kreatív zenei gyakorlatok*. Jelenkor Kiadó, Pécs 2010.

⁶ Ezúton szeretnék köszönetet mondani a feladat alapötletéért Fekete Anikó kolléganőmnek.

⁷ A kottagrafikák és a videók elkészítéséért ezúton szeretnék köszönetet mondani a kurzus két hallgatójának, Czigány Jánosnak és Tóth Istvánnak.

Ezután következett az improvizáció. Feltettük magunknak a kérdést, Ligetit követve: „*Mit tudok kezdeni mindössze két hanggal?*”⁸

Megkértem a hallgatókat, hogy mindenki üljön a zongorához és 30 másodpercen keresztül játsszon két hanggal (a C és a D hangot választottuk ki).⁹ Láthatóan izgultak, mivel nem voltak tapasztalataik az improvizációról. A magyar zeneoktatási rendszer sajátossága, hogy főként a reprodukálásra koncentrált, így a hallgatók jelentős része egyáltalán nem szokott rögtönözni a hangszerén. Félték attól, hogy hibáznak. Megbeszéltük, hogy a rögtönzésnél ettől nem kell tartani, hiszen a darab abban a pillanatban születik meg, nincs előre rögzített alakja. Arról is szó volt, hogy az improvizáció nem céltalan zenélés, hanem gondolkodás, minták, anyagismeret áll a háttérben, melyből közben válogatunk. Bízgatásul én kezdtem a sort, majd mind a nyolc hallgató fél percre játszott a két választott hanggal.

Maguk is meglepődtek azon, hogy a kezdeti szorongás után milyen jól sikerültek az improvizációk. A koncentrált alkotás láthatóan örömet szerzett számukra. Ezzel kapcsolatban idézem a Ward alternatív zenepedagógiai módszer egy képviselőjének gondolatát a zene és az öröm kapcsolatáról:

„Az igazi öröm a koncentráció eredménye, amit csak munkával, erőfeszítéssel lehet elérni.”¹⁰

A harmadévesek örömeiben kifejeződött az új jelenségek megértésére tett erőfeszítés és a koncentráció, amelynek segítségével alkotásaik megszülettek.

Rövid zeneműveik mindegyike valamilyen elv, ötlet köré rendeződött. Többen címet is adtak a darabjuknak (Gyermekdal, Harangok, Tűzijáték, Süss fel nap, Szeptimek, Szekundok). Az egyes elhangzások után mindig közösen megbeszéltük, hogy a többiek mit hallottak benne, és mire gondolt az, aki improvizált. Tudatosítottuk, pontosan milyen ötletet használt, mi szólt jól, de

⁸ Ligeti így beszélt erről a folyamatról: „1951-ben nagyon egyszerű hangzó és ritmikus struktúrákkal kezdtem el kísérletezni, és egy újfajta zenét úgy szólván a nullpontról felépíteni; (...) Ilyesféle feladatokat adtam a magam számára: mit tudsz kezdeni egy hanggal? Mit két hangközzel?” (Wolfgang Burde: *György Ligeti: eine Monographie*. Atlantis Musikbuch, Zürich, cop.1993.)

⁹ Bármely oktáv C és D hangját be lehetett vonni az improvizációba.

¹⁰ Joseph Lennards, a hollandiai Ward Intézet alapítójának gondolata. Lásd: Szőnyi Erzsébet: *Zenei nevelési irányzatok a XX. században*. Tankönyvkiadó, Budapest 1988. 44. Idézi: Sárosi Bálint: *Sárosi László kreatív zenei gyakorlatai John Cage műveinek tükrében*. DLA doktori értekezés. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest 2015. 69.

megfogalmaztuk azt is, ami kevésbé sikerült. Szó volt a csend, a szünet szerepéről is.

Néhány az improvizációk közül az alábbi linken meghallgatható:¹¹

<https://www.youtube.com/watch?v=aBv3Ed lk-k>

Ez az improvizáció lett a másik kreatív feladat alapja.

3. A kreatív alkotás

A két hónapos egyetemi műhelymunka után a hallgatók kétféle gyakorlati feladat közül választhattak:

- a két hangos improvizációjukat továbbfejlesztik (a Ligetitől vett ötlet nyomán),
- a csoport „dobókocka-témájára” írnak darabot 20. századi stílusjegyekből építkezve (itt a téma ritmusát ők találhatták ki, csak a dallama volt adott).

Ajánlasként szerepelt még az, hogy ha lehet, a kompozíció valamilyen módon jelenítse meg a magyar népdalt. A zeneműveket hangfájlban kellett rögzíteni, és/vagy kottázni.¹²

A műhelymunka megfelelő előkészítésnek bizonyult. Az improvizáció és a kreatív zenei gyakorlat élménye (összekapcsolódva a zeneművek meghallgatása, játszása, éneklése, elemzése során leszűrt tudásanyaggal) rendkívüli motivációt jelentett a hallgatók számára. Élvezték az önálló munkát, amely során a tanult, látott-hallott zenei készletből válogatva, de szabadon alkothatnak. Az önkifejezés, a kreativitás, az értékteremtés lehetősége, a sikerélmény mind olyan ösztönző inspirációs forrás volt, amelyért örömmel vállalták az időigényes feladatot, és több órát, sőt napot töltöttek el vele. Magára a kreatív alkotó folyamatra már a távolléti oktatásban került sor.

¹¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kanyó Zitának, Czigány Jánosnak, Tóth Istvánnak és Csonka Laurának a videovágásokért és a kottázásért. A cikkben szereplő felvételek fotóiért köszönetet mondok Járfás Judit, Kanyó Zita, Kiss Dániel és Tóth István hallgatóknak, a Mátyás-templom harangjairól készített fotójáért pedig Hegyi Barnabásnak, a Mátyás-templom karnagyának. Az öt improvizáció címe: *Gyermeke dal, Harangok, Szeptimek, A látszat és Space Djent*. A felvételeken zörej és tetszésnyilvánítás is hallható, ezeket szándékosan nem vágtuk ki, hogy az improvizációs óra spontán jellegéről tanúskodjék.

¹² A hallgatók többsége felhasználói szinten kezeli a különböző kottairó programokat (pl. Sibelius, Finale, MuseScore).

Fontos megjegyezni, hogy ez a két kreatív feladat nem volt kötelező. A kurzus sikeres teljesítéséhez a hallgatók többféle feladatból választhattak ki ötöt szabadon. Érdekes volt megfigyelni, hogy az említett feladatokat egyértelműen előnyben részesítették más feladatokkal szemben (még az olyan jóval könnyebben, gyorsabban megoldható feladatok ellenében is, mint pl. 2-3 modellskála kottázása megadott hangra). Jelentős eredményként könyvelhető el, hogy minden hallgató kipróbálta a kreatív alkotást, többségük mind a két feladatot elkészítette.¹³

Az alkotási folyamat mindenkinek más hosszúságú volt. Egyikük fantáziáját annyira foglalkoztatta a feladat, hogy óra után az egyetemről hazaérve azonnal nekilátott, és másnap délután már kottával és hanganyaggal küldte el saját darabját. Sajnos az élő bemutatásra már nem kerülhetett sor a fokozódó vírushelyzet miatt. Az egyetem még azon a héten bezárt és az oktatás távolléti formában folytatódott.

Tekintettel arra, hogy az alkotás egy összetett tevékenység, a feladat megoldására hosszabb intervallum állt a hallgatók rendelkezésére. A határidőt a szorgalmi időszak végében határoztuk meg. A kompozíciók folyamatosan érkeztek hétről-hétre, az újabbakat az online órákon hallgattuk meg felvételtől, és utána beszélgettünk róla. A véleménycsere, a szóbeli megnyilatkozás az online térben jóval nehezebben ment, érezhető volt a személyes jelenlét, a szemkontaktus hiánya.

Az alábbiakban az elkészült alkotások közül szeretnék bemutatni néhányat.

A. Két hangra készült kompozíciók

Az alábbi három kompozíció két-két hangra készült. Érdekes megfigyelni, hogy három mennyire más karakterű, hangulatú darab született.

1. darab: Járfás Judit: *Gyermekdal*

A kis darab rendkívül koncentrált. Stilizált népdal mindössze két hangból, melyet Bartók művei ihlettek. Ügyes ötlet az oktávbonthatóság, amellyel a szerző

¹³ A csoport mind a 12 hallgatója alkotott. Nyolcan mind a két kreatív feladatot elkészítették, négyen a kettőből egyet.

megóvta a rövid művet a banalitástól. Meghallgatása és a kottakép megtekintése után a következő rövid hozzászólások érkeztek a többiektől: egyszerű, dallamközpontú, népdalszerű, visszafogott, letisztult, van tonalitása („A”-tonalitású), a vége befejezetlen. A hallgató így nyilatkozott róla: „Azt szerettem volna, hogy a darab legyen *valamilyen*. Arra gondoltam, hogy legyen népdalszerű, aztán jött a mély- magas hangok ötlete.”

3. kotta: Járfás Judit: *Gyermekek dal* (A és G hangokra)

A kompozíció meghallgatható az interneten:

<https://www.youtube.com/watch?v=CrPYFN1agNM>

2. darab: Tóth István: *CDjent*

A második darab szerzője az egyetem előtt a Kőbányai Zenei Stúdióban végzett ütős szakképzésen. Jelenleg is aktív zenész.¹⁴ Ligeti stílusa számára kiinduló gondolat volt, atmoszférikus zenéje (a poliritmia, a hangszínek egybeúsztatása, a „gépzene”) egy könnyűzenei zenekar hasonlóan atmoszférikus djent zenéjét juttatta eszébe, melynek fő inspirációs forrása volt az alkotás során.¹⁵ Csoporttársai így nyilatkoztak a darabról: összetett, provokatív, érdekes, motorikus, lendületes. A szerző saját elmondása szerint arra törekedett, hogy atmoszférikus zenét, „térhangzást” hozzon létre, amely az univerzumot idézi. A basszusgitáron felül három különböző gitárhangszínt használt a zenemű írásánál, ebből az egyiket két sávra bontotta, hogy panorámázható legyen. A dob és gitárhangszínekkel ún. djent zenét alkotott (a progresszív metál oldalhajtása).

A kompozíció meghallgatható az interneten (kottával):

<https://www.youtube.com/watch?v=cXotOarOzqA>

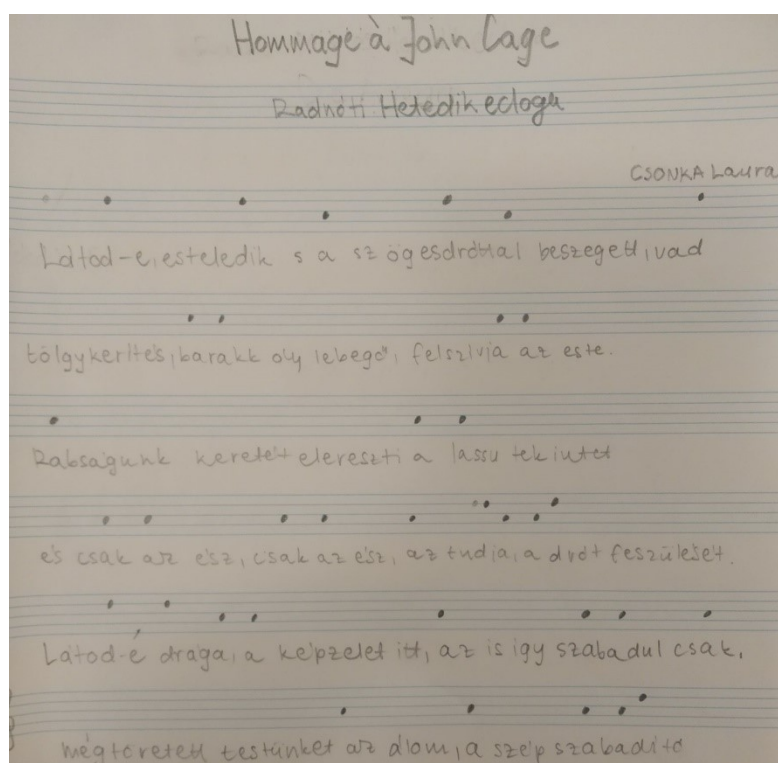
3. darab: Csonka Laura: *Hommage à John Cage (Radnóti Hetedik ecloga)*

¹⁴ A Leave No Trace nevű progresszív rock-/ metálzenekarban dobol.

¹⁵ Ez a Tesseract nevű zenekar.

A következő darab egészen egyedi, és első hallgatásra is nagyon megérintett. Különlegessége az irodalmi kapcsolódás. Radnóti Miklós megrázó verse, a *Hetedik ecloga* találkozása a hallgató ötletével és előadásával olyan zenei dimenzióit mutatta meg a szövegnek, amelyek a „D” és az „A” hang nélkül nem jöttek volna felszínre. Sőt, akkor sem, ha nem a „felső D”-t (d^2) választja, hanem az „alsót” (d^1). Igazi aleatorikus kompozíció. Érdekes megfigyelni azt, ahogy a vers „D” betűi aktiválják a kérdő-formulát a többségben lévő „A” recitáció recto tono monotonitásától (akár egy gregorián olvasmánytónusban: pl. „Látod-e drága?”, „mondd, van-e?”). Az is érdekes, hányféle arca van az előadásban az A hangnak, a legmegragadóbb talán a honvágyat leíró „A”-n recitáló sorok bensőségessége, szomorú vágyódása („Búvó otthoni táj ...”).

Keletkezéstörténetéről így vall a hallgató (az általa küldött „Mi Jegyzetekben”):

A koncepció: a műben a véletlenre szerettem volna hagyatkozni, melynek egyik legnagyobb mestere John Cage. A koncepció kitalálása közben végig rá gondoltam, ezért szeretném neki ajánlani. Mielőtt elkezdtem, azt hittem ez lesz a világ legegyszerűbb dolga. Hisz nem is én írom! Tevétem. Elso ízben tapasztaltam meg, mennyire nehéz kien gedni minden szalat a kezunk kozul es a semmiben bizni. Abban, hogy ugy lesz jo, ahogy van. Talan a hibaival együtt.

A hangokat egy teljesen random ötlet adta, melyet nem is én találtam ki, egy barátom küldött egy érdekes videót, mikor erről meséltem neki, amelyben egy bicikli entrifikális lancának ritmusa hallható. A hangok melyeken megszólal: A és D.

Leírtam a legelső verset a kottapapírra, ami eszembe jutott. Radnóti Miklós: Hetedik ecloga. Majd minden A és D betű fele a megfelelő zenei hangot rajzoltam.

A többi az előadón múlik. Nincs ritmus, csak idő ajánlások. Érdekes előtte megismerkedni a verssel, hogy igazán hangulatba tudjon kerülni az előadó. En játék közben is olvastam a szöveget. Barmin meg lehet szólaltatni, a hangfelvetelen a szerző maga fuvolázik.

Mi Jegyzetek használatával készült

század elejének ragtime stílusát. Zenei nyelve eklektikus, benne a 20. századon kívül a barokk és a romantika is megtalálható, mindez klasszikus háromtagú visszatérő formába öntve.

Következzenek ezután a szerző szavai:

A témát népdalszerűen dolgoztam fel, A Av B A. Először csak a kísérő szólam indítja a darabot, amolyan oszlopszerű akkordokkal (c-moll, mert a téma első két hangjáról erre asszociáltam, és ha itt egyáltalán lehet beszélni dallamról, akkor egyfajta körülírás hallatszik (C-D-Esz-H) ami engem a barokkra emlékeztet. Sok kísérlet van a téma visszafelé való elhangzására, erre a legjobb példa az andante kontrasztos rész: itt a felső szólamban felelgetős módszerrel, visszafelé szól a téma, alatta pedig egy teljesen más hangnemben szól egy líraibb szólam. U.I.: A címe „Légy ravasz”, mert nekem a végeredmény olyan ravasz hangulatú lett:)

Score

Be cunning

CJ
2020.12

Allegro

Piano

mf

espressivo

mf

Pno.

5

f

6. kotta: Czigány János: *Be cunning!* (*Légy ravasz!*)

Meghallgatható az interneten (kottával):

<https://www.youtube.com/watch?v=Xdpp8BVJsEk>

6. darab: Nagy Márton: *Dobókocka-darab*

A szerző bátran alkalmazza a szünetet, egy-egy frázis kicsengetését, mely által meditatív jelleget kölcsönöz a darabnak. Ez hol megnyugtató hatású, hol a

várakozásteli feszültségkeltés eszköze. A „kevesebb több” elvét is jól megvalósítja. Az alkotást kontraszt színezi: a téma mintha abban a pillanatban születne meg a darab elején, melyet meg is ismétel, majd „töprengően” ellenpontosz. A nyugodt indulást barbár, oroszos jellegű szakasz követi, amelyet akkord és egyenletes ritmus nélküli finom hangcsepergés követ. Érdekes, feloldás nélküli akkordok után egy moll hármashangzat felbontással zár a darab, melynek konszonanciáját óvatosan oldja egy magas disszonáns cluster.

Nagy Márton darabjához nem készült kotta, a hangfájlhoz egy leírást csatolt:

Utólag visszahallgatva rájöttem, hogy picit hosszú lett, emiatt elnézést kérek, viszont olyan jól szórakoztam az „írás” (illetve inkább csak ötletelés) közben, hogy nem figyeltem az időre, valamint sajnáltam volna bizonyos ötleteket kihagyni, amik eszembe jutottak. Kicsit kísérleteztem többek között orgonapontokkal, clusterekkel, egy majdnem alfa akkordnak mondható fogást is beillesztettem, próbálkoztam csak fekete billentyűs kíséretet játszani az egyik résznél, valamint a végén egy imitációt, vagy inkább talán visszhangjáték-szerű megoldást is kipróbáltam.

Meghallgatható az interneten:

<https://www.youtube.com/watch?v=IO2JrypDraQ>

Konklúzió

A fent bemutatott alkotásokból is leszűrhető, hogy milyen sokszínű módon nyilatkoztak meg a hallgatók, milyen kreatívan alkalmazták tudásukat, annak ellenére, hogy sokan egyáltalán nem foglalkoztak előtte hasonló tevékenységgel.

A tanulás-improvizáció-alkotás hármas folyamata izgalmas közös felfedezőutat jelentett, mely egyéni alkotásokkal zárult. A hallgatók lehetőséget kaptak egyéniségük kibontakoztatására, zenei gondolataik, darabjuk megosztására. A közösségi eszmecserére a karantén-oktatás miatt különösen nagy szükség volt, hiszen az egyetem nemcsak a tanulás helyszíne, hanem egy szociális tér is, mely funkciója egyik pillanatról a másikra megszűnt létezni a távolléti oktatás bevezetésével. Ezért törekedtem arra, hogy az online órákon spontán beszélgetések jöjhessenek létre.

A bemutatott alkotások a világjárvány időszaka alatt születtek. Megírásuk, előadásuk és a csoporttársaikkal való megosztásuk terápiás hatást is hordozott, nagyban segítette az új, szokatlan élethelyzet miatt kialakult feszültséget oldani.

A művészetterápia alkotásközpontú megközelítési módjához hasonlóan ebben az esetben is a művészet által történő önkifejezés és az alkotás folyamata hordozta a terápiás hatást. A hallgatók nem rendelkeztek különleges művészi tehetséggel, nem volt tapasztalatuk hasonló jellegű kreatív tevékenységről, mégis igen sokoldalúan nyilatkoztak meg, gazdagították egymás zenei palettáját újabb és újabb ötletekkel. Ahhoz, hogy a folyamat sikeres legyen, a művészetterápiákhoz hasonlóan a kreativitásra, a szabad önkifejezésre és a bizalomra helyeztük a hangsúlyt.

A hallgatók megismertek a 20. századi zene kreatív lehetőségeivel, ezeket saját gondolataik és érzéseik nonverbális kifejezésére használták. Kottapapírra vethették, "kiírhatták" magukból vagy hangszeren "kijátszhatták" félelmeiket, kérdéseiket. A megismert zenei anyagokból, szerkesztési technikákból merítettek, azokat tovább gondolták, átszűrték saját személyiségükön, így létrejött egy új, saját, egyedi alkotás. Jelentős sikerélményhez, önbizalom-erősítéshez juttatta őket az, hogy megtapasztalhatták, mennyi mindenre képesek, amit korábban nem tudtak magukról.

A budapesti ELTE hallgatói emellett maradandó tudást is szereztek: Bartók és Ligeti stílusa a sajátjukká vált saját alkotásukon keresztül. A folyamat egyik legfontosabb állomása volt az improvizáció, mely közben mindegyiküknél érezhető volt a zenélés és a gondolkodás öröme, sokféle egyéniségükből az abban a pillanatban születő zene varázsa, a különböző hangzások, technikák felfedezésének szenzációs felfedezés-élménye.

Hogy a módszer mennyire motiváló volt a hallgatók számára, azt szóbeli visszajelzéseik mellett az is bizonyítja, hogy szinte minden órán teljes létszámban voltak jelen, és valamennyien megoldották a kreatív alkotási feladatot.

A kurzus számomra is nagy élményt jelentett, sokat tanultam a hallgatóktól, az inspiráció és a motiváció kölcsönös volt. Ezúton szeretném megköszönni hallgatóimnak ezt a félét, az aktivitásukat és a sok segítséget, amit a cikkben publikált kották beírásához és a video-szerkesztésekhez nyújtottak! Tapasztalatainkat, eredményeinket beépítem a következő kurzusokba is.

Különleges utat jártunk végig együtt 2020 őszén, amely sokáig emlékezetes marad számunkra.

Felhasznált irodalom

Bartók Béla: *Mikrokozmosz III.* Editio Musica Budapest 1984. Z. 127

Bartók Béla: *Mikrokozmosz IV.* Editio Musica Budapest 1987. Z. 128

Bartók Béla: *Mikrokozmosz V.* Editio Musica Budapest 1987. Z. 129

Ligeti György: *Musica ricercata.* Schott, Mainz 1995. ISMN M-001-08036-1

Liszt Ferenc kései művei

Teöke Marianne (szerk.): *Tarka-barka zongoradarabok* (Borsody, Bozay, Huszár, Kocsár, Kurtág, Soproni). Editio Musica Budapest 1977. Z. 7769

Péter Simon, B. Polner, N. Báthori, R. Sifuentes-Ortega, A. Van Roy, A. Albara Sáenz, A. Luque González, O. Benkirane, T. Nagy, P. Peigneux: „Home confinement during the COVID-19: day-to-day associations of sleep quality with rumination, psychotic-like experiences, and somatic symptoms”, in *Sleep* 10 February 2021

<https://academic.oup.com/sleep/advance-article/doi/10.1093/sleep/zsab029/6132448?searchresult=1> (Utolsó megtekintés: 2021. 03. 31.)

Sáry Bánk: *Sáry László kreatív zenei gyakorlatai John Cage műveinek tükrében.* DLA doktori értekezés. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest 2015.

Sáry László: *Kreatív zenei gyakorlatok.* Jelenkor Kiadó, Pécs 2010. ISBN 9789636764852

Wolfgang Burde: *György Ligeti: eine Monographie.* Atlantis Musikbuch, Zürich, cop.1993. ISBN-10: 3254001842

Horváth Ágnes - ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet